

Е. Нукасов* , Р.С. Мухитдинов

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Қазақстан, Алматы қ.,
*e-mail: ereke230981@gmail.com

МІРЖАҚЫП ДУЛАТҰЛЫНЫҢ «ҚАРАҒЫМ» ТЕРМЕСІНЕ ИСЛАМТАНУЛЫҚ ТАЛДАУ

Ғылыми мақалада Міржақып Дулатұлының «Қарағым» еңбегі исламтанулық тұрғыда қарастырылып, Құран Кәрімдегі сүре, аяттар арқылы, Мұхаммед пайғамбар мен сақабалардың қалдырған өсиеттері негізінде талдау жасалған. Авторлар терме жолдарын діни уағыздар мен аяттар арқылы түсіндіруге талпынған. Әдебиет болмысы шығармашылық, ал діннің негізінде сенім жатқандарымен ерекшеленеді. Құран Кәрімнің алты жүзден астам жерінде білім жайлы айтылған. Ислам дінінің басты мұраты – білім көздерімен әрбір мұсылман баласын діни әрі дүниәуи ілімдермен сусындандыру. Міржақып Дулатұлы шығармашылығында дін тақырыбынан қалыс қалмаған. Еңбектерінде қазақ халқын діни білімсіздіктен аулақ болуға шақырды. Мақала, терме сөздерін аят, сүре сөздерімен негіздеп, растау арқылы термедегі құлшылық ету маңыздылығын, Алланың жалғыз екенін, пенденің жақсы және жағымсыз қасиеттерін ажыратып көрсетуді көздейді. Қазақ әдебиеті үлгілеріндегі діни насихат, жастарға үлгі формасында келетін туындылардың молдығы халқымыздың көне замандардан-ақ жас ұрпаққа діни білім беріп, исламның үлгі жолын үгіт еткенін көреміз. Әдеби мұралардағы діни сарындар мен шарифат, дін мәселелері кейінгі ұлттық әдебиеттің даму бағыты мен көркемдік деңгейін айқындап берді. Міржақып Дулатұлы секілді зар-заман ақындары мен ағартушы-демократтық бағытты ұстанған зиялылардың, сондай-ақ діни әдебиет өкілдерінің шығармашылығында дін тақырыбы, шарифат мәселесі, ислам ахлағының діни-әлеуметтік мәні сияқты қоғамдық маңызы зор мәселелер әр қырынан көрініп тұрды.

Түйін сөздер: Міржақып Дулатұлы, дін, ислам, тәрбие, терме.

Y. Nukassov*, R. Mikhitdinov

Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan, Almaty,
*e-mail: ereke230981@gmail.com

An analysis in terms of Islam to Mirzhakyp Dulatuly`s work «Karagym»

In the scientific article, the work of the writer Mirzhakyp Dulatuly «Karagym» is considered from the prism of Islamic studies, analyzes the meaning of the Koran and ayats, the words of edification of the Prophet Muhammad and his companions. The authors sought to interpret Terme's lines through religious sermons and verses. Despite the difference in the nature of the origin of literature and religion, they both tell about the culture and spirituality of the people. The Holy book Koran speaks about the meaning of education more than 600 times. Mirzhakyp Dulatuly in his work also touched the topic of religion. He called people to religious literacy. The article analyzes how the lines from the term exactly coincide with the narration of Suras and ayats, confirming the idea of the need for piety, that Allah is the only patron, that his slave has positive and negative sides of behavior, which canons should be observed. Religious propaganda in Kazakh literature, the abundance of works relevant for young people shows that our people have long given religious education to the growing generation and propagated the religion of Islam. Religious myths and Sharia, issues of religion in the literary heritage determined the direction of development of the later national literature and the level of art. In the works of poets and intellectuals of the Zar-Zaman (sorrowful) period, as well as representatives of religious literature, such as Mirzhakyp Dulatuly, in various aspects, there was found a reflection of such important issues as the Islamic moral.

Key words: Mirzhakyp Dulatuly, religion, Islam, upbringing, terme.

Нукасов Е.* , Мухитдинов Р.С.

Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Казахстан, г. Алматы,
*e-mail: ereke230981@gmail.com

Исламоведческий анализ терме «Қарағым» Миржақып Дулатова

В научной статье рассматривается работа писателя Миржақып Дулатұлы «Қарағым» с призмы исламоведения, анализируется смысл Корана и аятов, слова назидания пророка Мухаммада и его

сподвижников. Авторы стремились интерпретировать строки терме через религиозные проповеди и аяты. Несмотря на различие природы происхождения литературы и религии, они оба повествуют о культуре и духовности народа. В священной книге Коран говорится о значении образования более 600 раз. Миржакып Дулатұлы в своем творчестве также затронул тему религии. Он призывал народ к религиозной грамотности. В статье анализируется, точное совпадение строк из терме с повествованием сур, аятов, подтверждая идею о необходимости набожности, о том, что Аллах – один единственный покровитель, о том, что у раба его есть позитивные и негативные стороны поведения, какие каноны надо соблюдать. Религиозная пропаганда в казахской литературе, обилие произведений в виде примеров для молодежи доказывают, что наш народ издревле давал религиозное образование подрастающему поколению и пропагандировал религию ислам. Религиозные мифы и шариат, вопросы религии в литературном наследии определили направление развития более поздней национальной литературы и уровень искусства. В произведениях поэтов и интеллектуалов периода зар-заман (скорбные времена), а также представителей религиозной литературы, таких как Миржакып Дулатұлы, в различных аспектах нашли отражение такие важные вопросы, как религии, шариат, религиозное и социальное значение исламской морали.

Ключевые слова: Миржакып Дулатұлы, религия, ислам, воспитание, терме.

Кіріспе

«Қарағым, оқу оқы, босқа жүрме,
Ойынға құр қаларсың көңіл берме.
Оқымай, ойын қуған балаларға
Жолама, шақырса да қасына ерме.
Кідірме. Аяндама, алға ұмтыл.
Алам деп көктен жұлдыз қолың серме!
Қарманған қарап қалмас деген сөз бар.
Токтамай істе болса батып терге,
Жасынан оқу оқып өнер қуған,
Жан-жетпес көңілі жүйрік кеменгерге.
Білімсіз құр қалтақтап жүргенменен
Ерте өлген көмілулі кара жерге.
Ей, балалар, жақсы бол, жақсы болған табар жол!
Құлағың сал бұл сөзімнің артына,
Түсінерсің фегім ойлап зағына.
Түбін ойлап шығарушы Дулатов
Көзін салып замананың қалпына (Дулатұлы, 1990: 1).

Қасиетті Құран Кәрімде Аләк сүресі 1-5 аятта былай делінеді: Рахман әрі аса Рақымды Алланың атымен (бастаймын). 1. Оқы! Жаратқан Раббыңның атымен (оқы)! 2. Ол адамды (жатырға жабысатын) жабысқақ жасушадан жаратты. 3. Оқы! Сенің Раббың – асқан жомарт! 4. (Ол – адам баласына) қаламмен жазуды үйретті. 5. Адам баласына білмегенін үйретті (Алтай Х., 1991: 597).

Діни және дүниауи ілімдерді үйренудің маңыздылығы

Білім алу, сауатты болу – ислам дінінің ең басты талабы. Себебі, Алла Тағала әуелгі аятын уахи еткенде жоғарыда келтірілген «Ғәләк» сүресінің бес аятын түсірді. Демек, алғашқы аяттар тек оқу керектігін меңзеп тұр. Бұл Алла Тағаланың бізге бұйырған әмірі. Бірақ аятта қай ілім саласын оқу керектігі айтылмаған. Сол үшін де адам өмірінде діни ілімінің де, дүниауи

ілімнің де алатын орны ерекше. Олай болса адамзат үшін барлық білім саласын үйрену қамтылып тұр. Тек діни ілім алу парыз да дүниауи ілім маңызды емес деген қате түсінік. Қазіргі таңда мұсылман емес мемлекеттер неге қарқынды дамуда?! Өйткені олар білімге, ғылымға аса зор мән беруде. Мұсылман адам жан-жақты болуы тиіс. Ілім алып өзгеге пайдамыз тиіп жатса және имандылықтың артуына себеп болып жатсақ қаншалықты сауапқа кенелетінімізге мына хадис дәлел болады; Пайғамбарымыз Мұхаммед (оған Алланың игілігі мен сәлемі болсын) «Сенің себебіңнен Алла Тағала бір адамға хидаят берсе, сен үшін бұл дүниеде болған барлық нәрседен қайырлы», – деді (Қазақстан Мұсылмандары діни басқармасының 2015 жылға арналған жұма уағыздарының мәтіні, 2015: 486).

Әдіснама

Зерттеудің теориялық негізін исламтануда қолданыс тауып жүрген дәстүрлі әдіснамалық негіздер құрайды. Тандалған тақырыптың мәнін ашуға бағытталған тарихилық пен логикалықтың бірлігі, салыстырмалы сараптау, герменевтикалық, аксиологиялық және концептілік талдау әдістері де қолданылды. Исламның негізгі қайнаркөздері – Құран және сүннетке сүйенетін усул ад-диннің өзіндік әдіснамасының тәсілдері, ханафилік-матуридилік бағыттағы ислам ғұламаларының әдістері кеңінен пайдаланылды.

Негізгі бөлім

Қасиетті Құран Кәрімде Зұмар сүресі 9 аятта былай делінеді:

Рахман әрі аса Рақымды Алланың атымен (бастаймын).

9. «Білетіндер мен білмейтіндердің терезесі тең бе?», – деп, айт. Өйтсе де, (осынау

ақиқаттарға) тек нағыз ақыл иелері ғана ой жүргітіп ғибрат алады (Әкімханов А., Анарбаев Н., 2015: 459).

Байқасаңыз, осы аятта Алла Тағала сұрақ қою арқылы білімнің қадіріне меңзеп, білімді мен білімсізді салыстыруға шақыруда. Әрине, білімділер мен білімсіздер тең бола алмайтыны айдан анық. Білімді әрқашан жоғары, артық, білімсіз – төмен әрі кемшін (Қазақстан Мұсылмандары діни басқармасының 2015 жылға арналған жұма уағыздарының мәтіні, 2015: 141)

Құран кәрімнің алты жүзден астам жерінде білім жайлы айтылған. Және бір нәрсені білмесендер ілім иелерінен сұраңдар деп бұйырады. Ислам – білім алуды парыз деп санайтын дін. Дініміздің осы тұсы исламның хақ екенін дәлелдей түссе керек. Өйткені, дүниеде білім мен ғылымды парыз санайтын исламнан басқа дін жоқ (Қазақстан Мұсылмандары діни басқармасының 2015 жылға арналған жұма уағыздарының мәтіні, 2015: 86).

Демек, білімді тек Ислам діні ғана қажет санап, барша мұсылмандарды ілім алуға үндейді. Пайғамбарымыз Мұхаммед (оған Алланың игілігі мен сәлемі болсын) өзінің хадис шәріпінде: «Білім алу – әрбір мұсылман ер мен әйелге парыз, – делінсе, тағы бір хадисінде: «Тал бесіктен жер бесікке дейін білім үйрен», – деп насихат айтылған.

Қасиетті Құранның алғашқы түскен аяты білім алуға шақырды. «Икра» (Оқы!) деп басталған сөз «оқу мен жазуды игер» деген мағынаны береді. Тарихта мұсылмандардың әрбір жас-кәрісі, ер-әйелі білімнің тал бесіктен жер бесікке дейін парыздығын сезінді. Қасиетті Құран мен сүннет тағылымдарына сүйеніп өмір сүрген мұсылмандар білім мен ғылымды негізге алып, ғаламға шуақ нұрын төкті. Нәтижесінде ислам дінінің қанаты жеткен өлкелерге ғылым, білім, мәдениет дамып, ғылымның әр саласынан есімі өшпейтіндей танымал ғалым-ғұламалар жетілді.

Исламды білім-ғылым діні емес деп тек дін дұшпандары ғана айтады. Шынында, ислам дін дұшпандары ойлағанындай, ешқашан ғылым-білімге қарсы болмаған. Қайта надандыққа қарсы тұрып, білімді болуға адамзат баласын шақырып келеді. Бүгінгі күні ислам дінінің нағыз ғылымның қайнар бұлағы екенін тек қана надандар жоққа шығарып, мойындамауы мүмкін.

Сондықтан ислам дінінің білімге деген көзқарасын білгісі келген жанның Құран Кәрім мен пайғамбар хадисі арқылы оқып-білуіне болады. Құран Кәрім мен хадис шәріптерде

білімнің артықшылығы мен қадыр-қасиеті жайында мысалдар көп (Қазақстан Мұсылмандары діни басқармасының 2015 жылға арналған жұма уағыздарының мәтіні, 2015: 140-141).

Қасиетті Құран Кәрімде Анкабут сүресі, 43 аятта былай делінеді:

Рахман әрі аса Рақымды Алланың атымен (бастаймын). «Әрі осы мысалдарды адамдарға келтіреміз. Бірақ оларды тек (Алла туралы) білушілер ғана ұғынады» (Қасиетті Құран және тіліндегі мағыналық аудармасы, 2015: 475).

Құранды түсіну үшін адам, ең алдымен, ғылымға ден қоюы керек. Енді білімнің маңыздылығы туралы хадистерден де сөз қозғай кетейік. Пайғамбарымыз Мұхаммед (оған Алланың игілігі мен сәлемі болсын) айтқан хадис шәріпте былай дейді: «Кімде-кім білім іздену жолына түссе, онда Алла оған жәннатқа апарар жолды жеңілдетеді. Шынында, періштелер міндетті түрде білім ізденушіге разы болғанын білдіріп, қанаттарын жаяды. Шын мәнінде, ғалым үшін міндетті түрде аспандағы әрі жердегі бүкіл нәрсе, тіпті судағы балық та, Алладан оның күнәларының кешірілуін тілейді! Ал, ғалымның қарапайым құлшылық етушіден артықшылығына келер болсақ, оның артықшылығы – аспандағы толық айдың басқа жұлдыздардан артықшылығындай. Шынында, ғалымдар-пайғамбарлардың мұрагерлері, ал пайғамбарлар болса өздерінен кейін динарда да, дирхам да қалдырмаған, олар тек білімді мұра етті. Кімде-кім бұл білімді алса, онда ұлы сыбағаға қол жеткізді».

Бұл хадисте ғалым иелерінің мәртебесі ашық баян етілген. Ілім-білім жолында жүргендердің Исламда қадыр-қасиеті биіктей түседі. Өйткені білім талабы – үлкен дәреже. Білім алған, біліміне амал жасайтын ғалымға аспандағы періштелер де, жердегі адамзат пен жанжануарлар да истиғфар айтатыны баяндалып тұр. «Истиғфар айту» – өзгенің тілеуін тілеп, дұға ету деген сөз. Демек, ғалым адам оқыған білімімен халықты хақ жолына шақырғаны үшін Алла Тағала оны жақсы көреді. Ел-жұрты да ондай ғалымды сыйлап, құрмет көрсетеді. Білімін пайдаланушылар да, тіпті судағы балық та оның тілеуін Жаратқаннан сұрайды.

Муғауия (оған Алла разы болсын) риуаят еткен хадисте Пайғамбарымыз Мұхаммед (оған Алланың игілігі мен сәлемі болсын): «Алла Тағала кімге жақсылықты қаласа, оны шарифат білімдерінің білгірі етіп қояды. Ал мен тек бөліп-бөліп беруші ғанамын. Алла береді. Әрине, бұл үмбет Алланың ісі тұрғанша

Алланың әміріне тұрмақ. Оларға қарсылық көрсеткендер зиян жеткізе алмайды», – деген. Осы хадис шәріпті талқылап көрсек: «Алла Тағала кімге жақсылықты қаласа, оны шариғат білімдерінің білгірі етіп қояды», – делінген. Демек, діни тағылымдарды, діни терминдерді, діни сөздерді, шариғат мәселелерін, дәрет, намаз, ораза, қажылық және тағы басқа шариғи мәселелерді білу, оны жақсы түсініп, басқаға үйрете алу – пенде үшін үлкен бақыт әрі Алланың берген бағы. Өйткені, Пайғамбарымыздың Мұхаммед (оған Алланың игілігі мен сәлемі болсын) айтуынша, мұны Алла Тағала жақсы көрген пендесіне береді екен. Алла жақсы көрген пендесін шариғатқа жүйрік етіп, дәрет, намаздан бастап барша діни мәселелердің жауабын білетін маман етеді. Демек, пендесіне Алла Тағала жақсылықты қалағандығының бір белгісі – дінге «фақиһ» болуы. Осы хадистегі шариғат мәселелерінің білгірі деген сөзіміздің арабшасы «юфақиһ», яғни түбірі «фиқиһ». «Фиқиһ» шариғатта бір мәселені жан-жақты зерделеп, терең түсіну дегенді білдіреді. Фиқиһ ілімі – ғибадат мәселелеріне қоса, күллі жаратылыспен қарым-қатынасымызды үйрететін білім саласы. Бұл саланы меңгерген адамды «фақиһ» «шариғатты жетік білуші» деп атайды. Бір хадис шәріпте Пайғамбарымыз Мұхаммед (оған Алланың игілігі мен сәлемі болсын): «Екі нәрсе мұнафиқтың бойынан табылмайды. Бірі – көркем мінез. Екіншісі – шариғатта фақиһ (шариғи білімнің білгірі) болуы», – деген. Пайғамбарымыз Мұхаммед (оған Алланың игілігі мен сәлемі болсын) жоғарыдағы хадисте: «Мен тек бөліп-бөліп беруші ғанамын. Алла береді», – деді. Яғни, мен Алланың берген білімін сендерге жеткізушімін. Ал, шын білімді Алланың өзі береді дегені. Қазақта: «Білекті бірді жеңеді, білімді мынды жеңеді», – деген нақыл сөз айтылған.

Пайғамбарымыз Мұхаммед (оған Алланың игілігі мен сәлемі болсын) өзінің бір хадис шәріпінде былай деген: «Алла Тағаланың бұл дүниеге білім ошақтарын іздейтін періштелері бар. Ол періштелер білім үйреніп отырған ортаны көрсе, біріне-бірі: «Мына мекенге келіңдер! Сендердің іздегендерің осы жерде», – деп, сол ортаны қоршап, (білім үйреніп жатқандармен бірге) отырады. Ал, (ғылыми мәжілістен) қайтып, періштелер Алланың құзырына барғанда, Алла Тағала оларға: «Сендер куә болыңдар, мен сол жерде (яғни, ғылым үйреніп) отырған баршаның күнәсін кештім», – дейді. Сонда бір періште: «О, Жаратқан Алла! Әлгі орында пәленше атты кісі болды, бірақ ол ілім алу үшін емес, өзінің

бір қажеті үшін келіп еді», – деді. Сонда Алла Тағала: «Сендер куәгер болыңдар. Мен оның да күнәсін кештім», – деді». Тағы бір хадисте: «Олар (білім алушылар) сондай қауым олармен отырған адамдар ешқашан бақытсыз болмайды», – делінген (Қазақстан Мұсылмандары діни басқармасының 2015 жылға арналған жұма уағыздарының мәтіні, 2015: 141-145).

Алғашқы бұйрық «Оқы!». Құран сөзді өзіне атау болған сөздің бұйрық райымен бастайды: Оқы! Оқу, жүзеге асыру, өмірлік жолды анықтау, өмірдегі адам рөлін айқындау, айқындай тұра адамды өмірге шыңдау, адам арқылы өмірді реттеу, уахи арқылы адамды жөнге салу, адамды уахи әуеніне бөлеу мақсатында жіберілген Құран ішкі мазмұнында басқа да көптеген бұйрықтар мен мәнді қамтитындай тереңдіктегі ақиқатты меңзейтін оқуды бұйырумен бастаған. Бұл оның сөзді бастаған алғашқы қадамда-ақ оның мәнін аяқтағанын, аяқтай отыра бастағанын аңғартуда. Өйткені оқу аяқтау үшін бастауды, бастау үшін аяқтауды білдіреді. Оқи бастау бар бола бастауды ұқтырады. Осы тұрғыдан келгенде оқуға деген бұйрық бар болуға деген бұйрық. Тағы бір ерекшелігі, ол бар болудың сипатын айқындайды, мақсатын белгілейді. Иә, оқы деген бұйрық Құранның басқа да мәні мен бұйрықтарын қамтитындай жалпылама бұйрық болып табылады.

Құранның «Оқы!» деген бұйрықпен басталуы тыңдаушысын өмірге қызықтыру, оған түсінік-таным қалыптастыру, уақытсыздық пен мекенсіздік күйден мекен мен тұрғынға жасалған ілтипат. Бұған қоса, ол адамның өзін бар етуші алдындағы саналылығы мен түсінік құлшылығы (Гурол, 2014: 20-21).

Хәкім Абай: «Жас бала анадан туғанда екі түрлі мінезбен туады: біреуі – ішсем, жесем, ұйықтасам деп тұрады. Бұлар – тән құмары, бұлар болмаса тән жанға қонақ үй бола алмайды. Һәм өзі өспейді қуат таппайды. Біреуі – білсем екен демелік», – дегендей нәресте ең әуелі тәндік қажеттілікке мұқтаж. Сондықтан да нәпсілік қасиеті ақылдан әуелі дамиды (Құнанбаев А., 1954: 164).

Діннің көркі, «Хұжжетұл Ислам», Шейх, Имам Әбул Хамид Мұхаммед Әл-Ғазалидің (Рахмәтуллаһи аләйһи) алғыр шәкірттерінің бірі, оған ұзақ уақыт қызмет етеді. Ғылым жолын қуып, Ұлы Имамнан дәріс алады. Тіпті ғылымның терең тұңғығына дейін меңгеріп, рухани жағынан кемелдене түседі. Бір күні ол, өзі жайында ойланып, мынандай тоқтамға келеді:

«Мен ғылымның бірнеше саласын үйрендім және оған өмірімнің ең жарқын тұстарын арнадым. Енді мен мынаны білуім керек. Қандай ғылым маған пайда беріп, Акіретте менің досым бола алады? Ал қандай ғылымның маған пайдасы жоқ, оны ысырып тастайын. Оның үстіне Пайғамбарымыздың Мұхаммед (оған Алланың игілігі мен сәлемі болсын) мынадай сөздері де бар ғой: «Ей, Аллаһым! Пайда бермейтін білімнен Саған сыйынамын».

Осы оймен ол, «Хұжжетұл Ислам», Шейх, Мұхаммед Әл-Газалиге (Рахмәтуллаһи аләһи) бұл мәселенің мәнін сұрап, әрі насихат пен дұға жасауын өтініп, оған хат жазуға кіріседі.

Өз-өзіне: «Шейхтің «Дін ғылымдарын жаңғырту» (Иһия-ү Улумид-Дин) сияқты еңбектерінен және басқа да шығармаларынан менің сұрағымға жауап табылар. Бірақ мен, өмір бойы өзіммен алып жүруім үшін, маған қажет болған нәрселерді ұстазымның бірнеше бетке жазып беруін қалар едім. Содан кейін өмірімнің соңына дейін онымен амал етемін, инша Алла».

Ұстазы жауап ретінде оған мына кітапшаны жазып жібереді: Ей, менің сүйікті әрі қадірлі балам! Алла Тағала саған ұзақ өмір беріп, сол өміріңді құлшылықпен өткізуді нәсіп етсін! Өзінің сүйікті құлдарының жолын берсін! Менің саған айтатын насихатымның негізі Пайғамбарымыздан (оған Алланың игілігі мен сәлемі болсын) алынған. Егер сен оның айтқандарымен жүрген болсаң, менің насихатымның саған қажеті қанша? Егер олай болмаса, осыншама жылдар бойы не үйрендің, соны айтшы?

Ей, балам! Пайғамбарымыздың (оған Алланың игілігі мен сәлемі болсын) үмметіне айттып кеткен насихаттарының тобықтай түйіні мына сөзінде: «Алла Тағаланың бір құлынан бет бұруының белгісі – сол құлдың пайдасыз нәрселермен айналыса бастауы. Бір адамның, жаратылысына сәйкес келмейтін амалмен өткен өмірінің бір сәті үшін ұзақ қайғыруы, оған әбден жарасады. Кімде-кім қырық жастан асқанда, жақсылық жағы жамандық жағынан асып түспесе, тозаққа баруға дайындалсын!». Көзі ашық, көкірегі ояу адам бұл насихаттан көп нәрсені түсінсе керек.

Ей, балам! Насихат айту оңай. Оны қабыл ету қиын. Өйткені дүниенің соңына түсіп, құлқыныңың құлы болғандарға насихат әсер етпейді, керісінше тыйым салынған нәрселер олардың сүйікті істеріне айналады. Әсіресе дүниауи мақсаттар мен нәпсінің қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін ғылым үйренетіндер осы

топтың ішінде. Өйткені олар «ғылым иесі болу үлкен азаптан құтқарады, амал етудің қажеті жоқ» деп есептейді. Бұл – философтардың сенімі. Сүбханәллаһ! Мұндай соқырлар, ғылым үйренгеннен кейін оған сай амал жасамаудың күнә болғанына ап-ашық дәлелдер бар екенінен бейхабар.

Пайғамбарымыз (оған Алланың игілігі мен сәлемі болсын) бір хадис шәріпте былай дейді: «Қиямет күні ең көп азап көретіндер – білімі өзіне пайда бермеген ғалымдар болмақ».

Жунәйд Әл-Бағдади (қаддасаллаһу сирраһ) қайтыс болғаннан кейін кейбіреулер оны түсінде көріп, одан былай деп сұрайды: «Қандай жаңалық бар, Ей Әбул Касым!» Ол: «Соншама сөздерім, жинаған білімдерім құрдымға кетті. Тек түнде тұрып оқыған екі рәкәт намазым ғана маған пайда берді», – деп жауап береді.

Ей, балам! Құлшылығыңды тастама! Жүрекке тән білімдерден де құр қалма, яғни іс-әрекетін білімге, қал жағдайың сопылыққа сай болсын! Тек қана ғылым үйреніп, амал етпеудің пайдасы болмайтынына көзіңді жеткіз. Бір мысал келтірейін: Егер шөл далада, он үнді қылышы және тағы да басқа қарулары болған батыр, жауынгердің алдынан үлкен арыстан шықса, қалай ойлайсың, ол қаруларын қолданып, қарсы соққы бермесе, оған қолындағы қарулары пайда бере ме?! Қаруды қолданса ғана оның пайдасы болатыны белгілі ғой.

Сонымен қатар, бір адам мыңдаған ғылыми мәселе үйренсе, бірақ оларды қолданбаса, алған ғылымының пайдасы бола ма? Әрине болмайды. Тек қолданған жағдайда ғана игерген білімі оған пайда бермек.

Тағы бір мысал: Бір дәрігер ауырып қалса және ауруының еміне қолданатын дәрінің не екенін білсе, расында да сол дәрі ауруына ем болса, дәріні қолданбаған жағдайда, тек қана білуі оған жәрдем етпейтіні анық.

Тіпті сен жүз жыл білім алып, мың кітап жинасаң да, Алланың шапағатына және мейіріміне оның әмірлерін орындап құлшылық ету арқылы ғана жете аласың. (Ей балам, 2014: 3-6).

Қасиетті Құран Кәрімде Нәжім сүресі 39 аятта былай делінеді:

Рахман әрі аса Рақымды Алланың атымен (бастаймын). «Адам баласы үшін тек өзі істеген әрекеті ғана (есеп) болады (яғни, басқалардың істеген игі амалдарынан оған бірер пайда жетпейді)» (Құран Кәрім. Мағыналар және түсіндірмелерінің /тәпсірінің/ аудармасы, 2013: 527).

Білім үйрену мен білім үйретудің дәрежесі. Әбу Мұсадан (оған Алла разы болсын).

Пайғамбар (оған Алланың игілігі мен сәлемі болсын): «Алла менімен жіберген тура жол мен білім жерге жауған нөсер жаңбыр сияқты. Жердің біраз бөлігі құнарлы болып, суды бойына сіңіріп алды да, онда түрлі өсімдіктер мен шалғын шөптер өсті. Басқа бір бөлігі қатты болып, суды сіңірмей ұстап тұрды да, оны Алла адамдардың пайдасына жаратты. Олар бұл судан ішті, малдарын суарды, егінге пайдаланды. Сондай-ақ (жаңбыр жердің) басқа бір су да жиналмайтын, өсімдік те өспейтін бөлігіне жауды. Бұл нәрселер Алланың дінін түсінген, Алла менімен жіберген (білім) оған пайда беріп, білім үйренген және оны (басқаларға) үйреткен, сондай-ақ, бұған ұмтылмаған, Алланың менімен жіберген тура жолын қабылдамаған адамдарға ұқсайды», – деген (Сахих Әл-Бұхари ықшамдалған нұсқасы, 2007: 41).

Қасиетті Құран Кәрімде Нахыл сүресі 43 аятта былай делінеді:

Рахман әрі аса Рақымды Алланың атымен (бастаймын). «Егер білмесеңдер, кітап иелерінен сұраңдар» (Әкімханов А., Анарбаев Н., 2015: 272).

Бұл тек ерлерге ғана емес, әйелдерге де қатысты боп табылады. Қабылетіне қарай міндеттілік (парыз кифайа) – бұл бойынша осы парызды бірнеше мұсылман жүзеге асырса, басқалардың мойнынан оның жауапкершілігі алынады. Нақты айтқанда бұл жағдайда адамдардың дін жөнінде және шариат қағидалары туралы таным-түсініктерін тереңдету мақсатында қоятын сұрақтары жобалап түсініледі. Бірақ бұл үшін қажетті пәтуалар мен шешімдер шығаратын, шексіз үстем Аллаға қарай дағуат туын ұстап жүретін және адамдардың қателік пен адасушылықтан сақтануын тура жол-

мен жүрулері үшін оларға қажетті дін істерін үйретулері үшін басқа мұсылмандарға жетекшілік ететін аса құдретті, шексіз ұлық Алланың дінін сақтаушылар өмір сүрулері тиіс (Қайрат И., 2004: 47).

Исламның үлгілі жанұя дегендегі үй – мектеп, осы мектептегі ханымның мұғалімі – күйеуі, балаларының ұстаздары – аналары болып саналады. Жанұя дегеніміз – үйді оқу орнына, асхананы тамақ жейтін жерге, балалар төрт қабырғаның ішінде өсірілетін, ерлі-зайыптылардың кешке дем алуға ғана келетін қатып қалған қасаң жүйелі мекеме емес. (Исламұлы, 2010: 11).

Қорытынды

Қорыта айтқанда, ислам дінінің басты мұраты – білім кәусарымен әрбір мұсылман баласын діни әрі дүниауи ілімдермен сусындандыру. Жер бетінде ғылым-білімді исламдай ардақтайтын дін немесе қоғам болмаса керек. Өйткені, мұсылман жұртының қасиетті кітабы Құран Кәрімнің ең бірінші түскен аятында: «Жаратқан Раббының атымен оқы», – делінген. Осының өзі адамзатты білімге жетелейтіндігін дәлелдейді. Біздің ата-бабаларымызда термелерде көрсетілгендей білімге өте көп мән меңзеп ұрпақтарға жеткізген.

Бүгінгі тәуелсіз Қазақстанда білім алушыға барлық жағдай жасалған. «1 қыркүйек – білім күні» деп атаудың өзі халқымыздың білімге деген талпынысын, білімге құштарлығын көрсете түссе керек. Алла барша қазақстандықтарға екі дүниенің бақыты болып табылатын пайғамбарлар мұрасы, діни білімнен несібелі болуды нәсіп етсін!

Әдебиеттер

- Ақжы Гурул. Құранның алғашқы бұйрығы / Гурул Ақжы. – Алматы: Көкжиек, 2014. – 236 б.
- Алтай Х. Құран Кәрім қазақша мағына және түсінігі. – Медине: Құран Шәриф басым комбинаты, 1991. – 674 б.
- Әкімханов А., Анарбаев Н. Құран Кәрім (қазақша түсіндірмелі аударма). – Алматы: Көкжиек, 2015. – 624 б.
- Дулатұлы М. Терме. Қарағым // Коммунизм таңы. – 1990. – 20 қаңтар.
- Ей Балам / Құрастырған: Вели Көле. – Алматы: Ұлы Мұра, 2014. – 34 б.
- Исламұлы М. Пайдалы кеңестер – 2 / Түрік тілінен аударған Тайтелеев Ф., жауапты редактор Нұруллах Қожа. – Шымкент: Нұрдана-LTD, 2010. – 168 б.
- Қазақстан Мұсылмандары діни басқармасының 2015 жылға арналған жұма уағыздарының мәтіні. – Алматы, 2015. – 584 б.
- Қайрат И. Хадистер және түсінігі / ауд. Кітап 2. – Алматы: Шапағат-Нұр, 2004. – 70 б.
- Қасиетті Құран және тіліндегі мағыналық аудармасы / ауд. С.З. Ибадуллаев. – Алматы, 2015. – 774 б.
- Құнанбаев А. Шығармаларының толық жинағы. – Алматы: Ғылым, 1954. – 321 б.
- Құран Кәрім. Мағыналар және түсіндірмелерінің /тәпсірінің/ аудармасы. – Алматы, 2013. – 776 б.
- Сахих Әл-Бұхари ықшамдалған нұсқасы / ауд. Ү. Шойбек, Қ. Қыдыралыұлы. – Алматы: «Кәусар-саяхат» ЖШС, 2007. – 927 б.

References

- Akzhy Gurol. Qurannyng algashky buirygy / Gurol Akzhy. – Almaty: Kokzhiyek, 2014. – 236 b.
- Altai H. Қыран Карим kazaksha magyna zhane tusinigi. – Medine: Quran Sharif basym kombinaty, 1991. – 674 b.
- Akimhanov A., Anarbaev N. Quran Karim (kazaksha tusindirmeli audarma)/ aud. – Almaty: Kokzhiyek, 2015. – 624 b.
- Dulatuly M. Termt. Karagym // Kommunizm tangy. – 1990. – 20 kantar.
- Ei Balam / Qurastygan: Veli Kөle. – Almaty: Uly Mura, 2014. – 34 b.
- Zhuma uagyzy. 2 kitap. – Almaty, 2014. – 408 b.
- Islamuly M. Paidaly kengester – 2 / Turik tilinen audargan Taitaleev F., zhauapty redaktor Nurullah Kozha. – Shymkent: Nurdana – LTD, 2010. – 168 b.
- Kazakhstan Musylmandary dini baskarmasinin 2015 zhilga arналган zhuma uagyzdarinin matini. – Almaty, 2015. – 584 b.
- Қairat I. Hadister zhөne tysinigi / aud. Kitap 2. – Almaty: Shapagat-Nur, 2004. – 70 b.
- Qasietti Quran zhөne tilindegi magynalyk audarmasy / aud. S.Z. Ibadullaev. – Almaty, 2015. – 774 b.
- Qunanbaev A. Shygarmalarynyng tolyk zhinagy. – Almaty: Gylym, 1954. – 321 b.
- Quran Kөrim. Magynalar zhane tusindirmelerinin /tapsirinin/ audarmasy. – Almaty, 2013. – 776 b.
- Sahih Al-Buhari ykshamdalgan nuskasy / aud. Y.Shoibek, K.Kydyralyuly.-Almaty: «Kausar-sayahat» ZhShS, 2007. – 927 b.